

die waren maar een deel van een veel groter geheel: in totaal waren in het bevrijde Zuiden in de winter '44-'45 drie-en-twintigduizend Nederlanders bij de Geallieerden in loondienst¹ en niet dat loon was het belangrijkste maar wat men nog méér ontving: elke dag een goede warme maaltijd. Aan diegenen die in de openlucht werkten (niet alleen aan de wegen maar vooral ook bij het herstel van bestaande en de aanleg van nieuwe vliegvelden), werd bovendien in februari '45 een militaire overjas verstrekt en, aldus ir. Frits Philips in zijn memoires:

'bij de Geallieerden viel er ook gemakkelijk een extraatje af in de vorm van sigaretten, thee, koffie, nylonkousen en zulke voor de Nederlandse bevolking hoogst zeldzame artikelen . . . Niet minder dan 46 verschillende instanties probeerden Philipspersoneel aan te trekken en wij hadden dan ook met een ware uittocht te kampen. Voor veel Philipsmensen die jarenlang geen echt werk meer hadden gedaan, was het een verademing dat zij weer eens konden aanpakken.'²

Het bedrijfsleven verloor dus krachten. Het kreeg er nauwelijks nieuwe bij. Duizenden die door zwarte handel of met een clandestien bedrijfje de paar tientjes per week hadden verdiend welke nodig waren om met hun gezin in leven te blijven, voelden er niets voor om, nu de bevrijding er was, regelmatig emplooi te zoeken. Zolang het geld niet was gezuiverd, konden zij hun gescharrel voortzetten. 'De arbeidersteams bij de fabrieken', zo rapporteerde het College van algemene commissarissen over de glas- en keramische industrie (het lag elders niet wezenlijk anders),

'hebben niet alleen kwantitatief geleden (tot minder dan de helft gereduceerd) maar ook kwalitatief. De verhouding van leeftijden is geheel veranderd; alleen de zeer jonge en zeer oude arbeiders zijn overgebleven. De hierdoor ontstane lacune is zeer ernstig in een industrie waar men met bijzonder gespecialiseerde kwaliteitsarbeid werkt. Gespecialiseerde arbeidskrachten zijn zeer schaars. Een der fabrieken kan slechts beschikken over één bordenmaker.'³

¹ Onder die drie-en-twintigduizend bevonden zich vijftienhonderd die korte of lange tijd als tolk aan de Geallieerde strijdkrachten waren verbonden. Die tolken (velen hunner tolken voor Duits die de Geallieerde strijdkrachten naar Duitsland vergezelden) waren in een apart Korps Tolken samengevoegd dat in november '44 op initiatief van prins Bernhard was opgericht. Begin oktober '44 was bij wetsbesluit bepaald dat men het Nederlanderschap niet verloor wanneer men zonder verlof van de Kroon in krijgs- of staatsdienst ging bij een bondgenoot. ² F. Philips: *Vijf-en-veertig jaar met Philips*, p. 220-21. ³ 'Kort verslag over de werkzaamheden van het College van algemene commissarissen voor landbouw, handel en nijverheid', p. 15.